

**KICHIK BIZNES VA XUSUSIY
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
ISLOHOTLARINING MUHIM USTUVOR
YO'NALISHLARI**

Nuriddinova Ma'suda Lutfilla qizi
Namangan Davlat Texnika Universiteti Iqtisodiyot
fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan islohotlarning muhim ustuvor yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — mazkur sohada amalga oshirilayotgan o'zgarishlarning iqtisodiy ahamiyatini aniqlash va ularning samaradorligini baholashdan iborat. Maqolada tahliliy, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanilgan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, huquqiy bazani takomillashtirish, soliq tizimini liberallashtirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish hamda infratuzilmani rivojlantirish kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. Shuningdek, tadqiqot davomida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, islohotlar, iqtisodiy rivojlanish, infratuzilma, raqamlashtirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlash.

Abstract: This article analyzes the key priority directions of reforms aimed at developing small business and private entrepreneurship. The main objective of the study is to identify the economic significance of ongoing changes in this sector and evaluate their effectiveness. The research is based on analytical, comparative, and generalization methods. The results show that improving the legal framework, liberalizing the tax system, expanding financial support, accelerating digitalization processes, and developing infrastructure are the main directions for supporting small business. The study also highlights existing challenges and ways to address them.

Keywords: small business, private entrepreneurship, reforms, economic development, infrastructure, digitalization, financial support.

Аннотация: В данной статье анализируются основные приоритетные направления реформ, направленных на развитие малого бизнеса и частного предпринимательства. Основная цель исследования заключается в определении экономической значимости проводимых изменений в данной сфере и оценке их эффективности. В работе использованы аналитический, сравнительный и обобщающий методы.

Результаты показывают, что совершенствование правовой базы, либерализация налоговой системы, расширение финансовой поддержки, ускорение процессов цифровизации и развитие инфраструктуры являются основными направлениями поддержки малого бизнеса. Также в исследовании рассмотрены существующие проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, реформы, экономическое развитие, инфраструктура, цифровизация, финансовая поддержка.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda ushbu sektor bandlikni oshirish, aholi daromadlarini ko'paytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va diverfikatsiya qilish jarayonida aynan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yetakchi o'rinni egallaydi. Shu sababdan ko'plab davlatlarda ushbu sohani qo'llab-quvvatlash, uni rivojlantirish uchun qulay huquqiy, iqtisodiy va institutsional sharoitlar yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Bu borada keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilib, tadbirkorlar uchun qulay ishbilarmonlik muhiti

yaratilmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — ushbu islohotlarning asosiy ustuvor yoʻnalishlarini tahlil qilish va ularning iqtisodiyotga taʼsirini baholash hamda mavjud muammolarni va ularni bartaraf etish yoʻllarini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Mashhur amerikalik (avstriya) iqtisodchi Y. Shumpeter (1883–1950) oʻzining «Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi» kitobida, tadbirkorni novator (yangilik bunyod qiluvchi odam) deb taʼriflagan. Olim tadbirkorlik faoliyatini bozor iqtisodiyotining rivojlanishida, iqtisodiy oʻsishni taʼminlashda katta rol oʻynaydigan yangiliklarni joriy etishdan iborat, deb biladi: «Funktsiyasi yangi kombinatsiyalarni joriy etishdan iborat boʻlgan xoʻjalik subʼektlarini biz tadbirkor deb ataymiz». Ushbu muammoga iqtisodiyot sohasida Nobel mukofotiga sazovor boʻlgan (1974) ingliz (avstriya) iqtisodchisi Fridrix Fon Xayek (1899–1984) boshqacha yondashgan. Uning fikricha, tadbirkorlik faoliyat boʻlmagan, balki yangi iqtisodiy imkoniyatlarni izlab topish, hatti-harakatlarni taʼminlashdir. Olim tadbirkorlikni faoliyat emas, deb talqin etadi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham ushbu masala chuqur oʻrganilgan. Jumladan, N.U. Beknozov tadbirkorlik va biznes tushunchalarini oʻzaro yaqin deb hisoblab, amaliyotda ular koʻpincha sinonim sifatida qoʻllanilishini qayd etadi. A.Oʻlmasov va M. Sharifxoʻjaev esa biznesni keng maʼnoda daromad olishga qaratilgan faoliyat sifatida talqin qilib, tadbirkorlikni esa yaratuvchilik va innovatsiyaga asoslangan iqtisodiy faoliyat deb izohlaydilar.

Shuningdek, Sh.Sh. Shodmonov va U.V. Gʻofurovlar biznes va tadbirkorlik tushunchalarini farqlab, biznesni daromad keltiruvchi faoliyat sifatida, tadbirkorlikni esa mahsulot ishlab chiqarish va xizmat koʻrsatish orqali qiymat yaratishga yoʻnaltirilgan faoliyat sifatida tavsiflaydilar. F.F. Mamatov esa biznes tushunchasi tadbirkorlikka nisbatan kengroq ekanligini taʼkidlaydi.

Metodologiyasi

Mazkur tadqiqot kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan islohotlarning ustuvor yoʻnalishlarini aniqlash hamda ularning iqtisodiy

samaradorligini baholashga yo'naltirilgan. Tadqiqot jarayonida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanilib, nazariy va amaliy metodlar uyg'unlashtirildi.

Tadqiqotning nazariy asosini kichik biznes va tadbirkorlik sohasiga oid ilmiy qarashlar, iqtisodiy nazariyalar hamda mahalliy va xorijiy olimlarning ishlari tashkil etadi. Ushbu manbalarni o'rganishda tahliliy (analitik) metoddan foydalanilib, tadbirkorlikning mohiyati, uning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini va ahamiyati yoritildi.

Bundan tashqari, taqqoslash (komparativ) metodi orqali turli mamlakatlarda kichik biznesni rivojlantirish tajribasi hamda islohotlar natijalari o'zaro solishtirildi. Ushbu yondashuv mavjud muammolarni aniqlash va samarali yechimlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqotda statistik tahlil metodidan ham foydalanilib, kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushi, bandlik darajasi va boshqa muhim ko'rsatkichlar o'rganildi. Bu esa islohotlarning amaliy natijalarini obyektiv baholash imkonini berdi

Tahlil va natijalar

“Tadbirkorlik” tushunchasi tadbirkorning entsiklopedik lug'atida quyidagicha ta'riflanadi:

Tadbirkorlik (ingl. enterprise) shaxsiy daromad, foyda olishga qaratilgan fuqarolarning mustaqil faoliyati. Bu faoliyat o'z nomidan, o'z mulkiy mas'uliyati va yuridik shaxsning yuridik mas'uliyati evaziga amalga oshiriladi.

Tadbirkor (frn. entrepreneur) qonun tomonidan taqiqlanmagan barcha xo'jalik faoliyati, shu jumladan, vositachilik, sotish, sotib olish, maslahat berish, qimmatbaho qog'ozlar bilan ish olib borish bilan shug'ullanishi mumkin. Tadbirkorlik ob'ekti bo'lib ishlab chiqarish omillarini samarador kombinatsiyasini oqilona ishlab chiqish va natijada maksimal darajada daromad olish hisoblanadi. Biznesga bozor orqali talab-ehtiyojni qondiruvchi faoliyat ham kiradi. Iste'molchilar (xaridorlar)ning biznesda ishtirok etishdan manfaati tovar va xizmatlarni sotib olishlaridir. Tadbirkorlik biznesdan farqliroq iste'molchi biznesida hamma fuqarolar qatnashadi, ularning talab-ehtiyojlarini bozor orqali qondirish zaruriyati faol

tadbirkorlikni talab qiladi. Tadbirkorlik biznesning bir qismi, u tovarlar ishlab chiqarish va xizmat turlarini ko'rsatish yo'li bilan daromad topishdir. Biznesga tadbirkorlikdan tashqari boshqa yo'l bilan, masalan pul yoki qimmatbaho buyumlarni bankka qo'yib, daromad topish yoki ijaraga berib pul topish kabilar kiradi, lekin bu faoliyat sohalarida yaratuvchilik yo'q, ya'ni hech bir narsani yaratmay, u boylikdan daromad undirishdan iborat xolos 2012 yil 2 mayda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi qonunning yangi tahririning 3-moddasida "Tadbirkorlik faoliyati (tadbirkorlik) sub'ektlari tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladigan, o'zi tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foйда) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir", deb ta'rif berilgan.

Bundan ko'rinadiki, biznes va tadbirkorlik bir xil negiz, shart-sharoit, tamoyillarga ega bo'lganligi uchun ham amaliyotda biznes va tadbirkorlik yoki kichik biznes va xususiy tadbirkorlik kabi qo'sh nomlar bilan atalib, bir xil ma'noda ishlatiladi. Tadbirkorlikka berilgan bu ta'rif ayni paytda biznesning ham mohiyatini anglatadi. "Tadbirkor" va "biznes" kabi tushunchalari, ularning iqtisodiy faoliyat sohalarini ko'rilayotganda ma'nodosh deb hisoblanmaydi. A.O'lmasov va M. Sharifxo'jaevlar "biznes keng ma'nodagi qonuniy yo'l bilan daromad topishga qaratilgan faoliyatdir... Tadbirkorlik – kishilar (mulkchilik sub'ektlarining) moddiy va pul mablag'larini (kapitalini) amalda xo'jalik oborotiga tushirib, daromad topishga mo'ljallangan iqtisodiy faoliyatdir. Tadbirkorlik umuman pul topish emas, balki yaratuvchilik faoliyati orqali daromad olishni bildiradi", deb ta'rif beradilar. Bu yerda mualliflar biznes va tadbirkorlikni faqat qonuniy iqtisodiy faoliyat deb e'tirof etadilar. Ammo amaliyotda biznes va tadbirkorlik ham qonuniy, ham noqonuniy tarzda amalga oshirilishi mumkin. Sh.Sh. Shodmonov va U.V. G'ofurovlar ham biznes va tadbirkorlik tushunchalarini ma'no jihatidan farqlaydilar. Ular biznesni daromad keltiruvchi faoliyat sifatida ta'riflaydilar. Tadbirkorlik esa mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish asosida daromad olishga qaratilgan faoliyat, deb tavsiflanadi. F.F. Mamatov ham "biznes tushunchasi tadbirkorlik

tushunchasidan ancha keng ma'noga ega", deb qaraydi. Biznesning maqsadi, odatda foyda olish va uni barqaror holga keltirish, foydani mutassil oshirib borish va boyib ketish hisobiga kapitalni ko'paytirishdir. Bunday foyda biznesning keyingi rivojini va ijtimoiy talablarni qondirishga qaratilgan bo'ladi. Buni quyidagi rasmda ko'rishimiz mumkin.

1-rasm. Biznesning maqsadlari

Biznesning aniq belgilangan maqsadi korxona faoliyatni samarali boshqarish, raqobatbardoshlikni oshirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Iqtisodiyotning turli tarmoqlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish milliy iqtisodiyotimiz barqarorligini ta'minlashning muhim makroiqtisodiy omillaridan biri hisoblanadi. Keyingi yillarda kichik biznes taraqqiyoti natijasida ularning mamlakatda yaratilayotgan yalpi ichki mahsulot salmog'idagi ulushining ortib borayotganligi bilan izohlash mumkin. Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish dasturi doirasida iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini tashkil qilish, bandlik muammosini hal etish, aholining daromadlari va

farovonligini oshirishda tobora muhim o‘rin tutayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlashga alohida e‘tibor qaratiladi. Bunday natija birinchi navbatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan doimiy qo‘llab-quvvatlanayotgani samarasi bo‘lib, mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishiga unga xizmat ko‘rsatuvchi infratuzilma muassasalarining tashkil etilishi va xizmat sifati darajasining yaxshilanib borayotganidan deb izohlash maqsadga muvofiqdir. Mamlakatimizda kichik biznes sohasiga o‘ndan ortiq turdagi 8 mingga yaqin infratuzilma muassasalari xizmat ko‘rsatib, faoliyat uchun zarur shart-sharoitlarni yaratib bermoqda. Buning natijasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub‘ektlarining mamlakatimizda yangi ish o‘rinlarini tashkil qilish, aholining daromadlari va farovonligini oshirishning muhim omili sifatidagi natijalari salmoqli bo‘lib bormoqda. Shuningdek, respublikada biznesni faollashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar yangi kichik korxonalar va mikrofirmalarni paydo bo‘lishiga, eng muhimi yangi ish o‘rinlarini yaratishga hissa qo‘shdi. (1-jadvalda ma’lumot keltirilgan)

No	Infratuzilma muassasalari	Asosiy vazifalari	Misollar
1	Moliyaviy infratuzilma	Tadbirkorlik subektlarini moliyaviy resurslar bilan ta‘minlaydi, kredit va mikromoliyaviy xizmatlar ko‘rsatadi	Tijorat banklari, mikrokredit tashkilotlar, sug‘urta kompaniyalari
2	Biznesni qo‘llab-quvvatlash muassasalari	Yangi biznes g‘oyalarni rivojlantirish, o‘qitish va amaliy yodam ko‘rsatadi	Biznes inkubatorlar, startup markazlari
3	Texnologik infratuzilma	Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va ilmiy-tadqiqot	Texnoparklar, innovatsion markazlar

		ishlarini qo'llab-quvvatlaydi	
4	Konsalting va axborot xizmatlari	Tadbirkorlarga marketing, huquqiy va moliyaviy maslahatlar beradi	Konsalting kompaniyalar , trening markazlari
5	Logistika va ta'minot tizimi	Mahsulotlarni yetkazib berish va transport xizmatlarini tashkil etish	Omborxonalar va logistika markazlari
6	Davlat qo'llab-quvvatlash infratuzilmasi	Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va grantlar orqali tadbirkorlikni rivojlantiradi	Davlat dasturlari, savdo-sanoat palatasi

1-jadval. Infratuzilma muassasalarining asosiy vazifalari

Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida ushbu sohaning rivojlanishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholining turmush darajasini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli ham O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.. Shuningdek, tadqiqot davomida moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kengaytirilgani ham tadbirkorlik rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani aniqlandi. Jumladan, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar va investitsion dasturlar orqali kichik biznes sub'ektlariga amaliy yordam ko'rsatilmoqda. Bu esa ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulot sifatini yaxshilash imkonini bermoqda. Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, raqamlashtirish jarayonlari tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Elektron tijoratning rivojlanishi, onlayn xizmatlar va elektron to'lov tizimlarining keng joriy etilishi biznes yuritish jarayonini yengillashtirmoqda. Natijada tadbirkorlar vaqt va xarajatlarni tejash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar ham ijobiy natijalar bermoqda. Mahalliy tadbirkorlarning mahsulotlari tashqi bozorlarga

chiqarilishi uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda. Bu esa milliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishga hamda valyuta tushumlarini ko'paytirishga xizmat qilmoqda.

Biroq o'rganishlar davomida ayrim muammolar ham mavjudligi aniqlandi. Xususan, ayrim hududlarda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi va tadbirkorlarning zamonaviy bilim hamda ko'nikmalarining yetarli emasligi kichik biznes rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim hollarda byurokratik to'siqlar va hujjatlashtirish jarayonlarining murakkabligi ham tadbirkorlik faoliyatiga qiyinchilik tug'dirmoqda. Shu bilan birga, yoshlar va ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha amalga oshirilayotgan dasturlar ijobiy natijalar bermoqda. Bu orqali aholining iqtisodiy faolligi ortib, yangi innovatsion g'oyalar va loyihalar yuzaga kelmoqda

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotiga qo'shadigan hissasini oshirishini, kichik sanoat zonalarining yaratilishi, investitsion muhit va raqobat muhitini yaxshilanishi, kichik biznes bilan davlat-xususiy sherikchiligi doirasida davlat xaridlari hajmini kengaytirilishi, yirik va kichik korxonalar o'rtasida o'zaro manfaatli hamkorlikni mustahkamlanishi, innovatsiya jarayonlariga tadbirkorlik subyektlarini jalb qilish orqali ko'rishimiz mumkin. Shuni ham ta'kidlash joizki, yetarli eksport salohiyatiga ega bo'lgan, biroq ayni paytda yanada rivojlanish uchun yetarli darajada kapitalga ega bo'lmagan muvaffaqiyatli va istiqbolli kichik korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash katta ahamiyatga ega. Ushbu chora-tadbirlarni samarali kichik biznes sohasida ko'proq ish o'rni yaratishga, jahon bozoriga kirish imkoniyatlarini oshirishga yordam berib, mamlakatni eksport salohiyatini oshirishga va aholi daromadlarini oshirishga imkon yaratadi.

Bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, mamlakatimizda tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirish bugungi kunda davlat siyosatining eng ustuvor

yoʻnalishlaridan biri boʻlib qolmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning soʻzlari bilan aytganda, biz faqat faol tadbirkorlik, tinimsiz mehnat va intilish orqali taraqqiyotga, farovon hayotga erisha olamiz.

References

1. . Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023-yil (yangi tahrir).
2. Oʻzbekiston Respublikasi “Tadbirkorlik faoliyati erkinligi kafolatlari toʻgʻrisida”gi Qonun. – Toshkent.
3. Oʻzbekiston Respublikasi “Xususiy mulkni himoya qilish va tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlash toʻgʻrisida”gi Qonun.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining PF–60-son Farmoni: “2022–2026 yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi”
5. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi Oʻzbekiston strategiyasi”. – Toshkent: Oʻzbekiston nashriyoti, 2021.
6. Karimov I.A. “Oʻzbekiston iqtisodiy islohotlar yoʻlida”. – Toshkent: Oʻzbekiston, 1995.
7. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi. 2017 yil 19 sentyabr
8. Oʻzbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish boʻyicha harakatlar strategiyasi toʻgʻrisida. 2017 yil 7 fevral , PF-4947-son. Qonun hujjatlari malumotlari milliy bazasi, 31.07.2018 y.,
9. Ch. Jumayev., N. Safarov «Iqtisodiyot nazariyasi». Oquv qollanma. T. Tafakkur, 2009.
10. Oʻlmasov A ., A. Vaxabov. Iqtisodiyot nazariyasi T, Sharq nashriyoti, 2006 yil
11. A.Razzoqov, Sh.Toshmatov, N.Ormonov Iqtisodiy taʼlimotlar tarixi darslik T. Moliya 2007 y